

مسجد مهم‌ترین خاستگاه رشد فضایل اخلاقی

محمد مهدی رهنما (کارشناس ارشد فلسفه دین)

هدف مهم زندگی هر انسانی رسیدن به کمال یا فضیلت اخلاقی است. بخشی از این تلاش در جنبه‌های فردی، بخشی در جنبه‌های اجتماعی و گاه ترکیبی از این دو می‌باشد. هدف نهایی اسلام هم کسب فضائل و کمالات اخلاقی است، که در برخی روایات این چنین معرفی شده است: «انی بعثت لاتمم مکارم الاخلاق». طبیعی است که دستورات اسلام نیز همگی در راستای همین هدف متعالی ترسیم می‌شوند؛ بنابراین هر کجا در میان احکام دینی تأکید و اهمیت ویژه‌ای یافتیم، بی‌تردید نشانه تأثیر آن دستور دینی در سعادت اشخاص است. در سفارشات دینی تأکید بسیاری بر روی نماز شب، شرکت در عزاداری امام حسین(ع)، زیارت مشاهد شریفه و ادای فریضه روزانه در مسجد به همراه سایر مؤمنین شده است. از اینجا می‌توان فهمید در این مناسک دینی، ویژگی‌های خاصی وجود دارد که در سعادت شخص بسیار مؤثر می‌باشد. در این میان، تأکید و سفارش فراوانی برای حضور در مسجد اختصاص دارد. در برخی روایات آمده نماز کسی که خانه‌اش در نزدیکی مسجد است، در خانه‌اش پذیرفته نیست.

امام صادق(ع) درباره اهمیت اخروی حضور در مسجد، می‌فرماید: «خصال ست من سلم یموت فی واحده منهن الا کان ضامنا علی الله عز وجل ان یدخله الجنة: منها رجل توظا فاحسن الوضوء ثم خرج الی المسجد لصلاه فان مات فی وجهه کان ضامنا علی الله؛ شش ویژگی است که اگر مسلمانی در حالی که آن را دارد بمیرد، خداوند ورود او به بهشت را ضمانت می‌کند؛ یکی از این صفات آن است که؛ شخص وضو گرفته و برای نماز روانه مسجد شود، که اگر در این حال بمیرد خداوند ورود او به بهشت را ضمانت می‌کند»^۱.

همچنین امام صادق(ع) می‌فرماید: «کسی که برای شرکت در نماز جماعت به سوی مسجد گام بردارد خداوند متعال در مقابل هر قدمش، هفتاد هزار حسنه به او پاداش می‌دهد».

بعد فردی و اجتماعی حضور در مسجد

۱. نماز جماعت و سعادت اخروی

طبق روایات بسیاری ثواب نماز جماعت بیشتر از نماز فرادا است. نماز ستون دین اسلام و ضامن سعادت فردی می‌باشد. نماز اگر به صورت جماعت باشد این فرآیند سریع‌تر و مؤثرتر خواهد بود. در برخی روایات آمده هرگاه تعداد نمازگزاران زیاد شود؛ ثواب نماز نیز به همان میزان زیاد می‌شود؛ و هرگاه تعدادشان از ده نفر بیشتر شود؛ ثواب نماز جماعت قابل شمارش نخواهد بود.

۲. هم‌نشینی با خوبان

در روان‌شناسی و علوم تربیتی علاوه بر اینکه بر اراده فرد به عنوان عامل اصلی در پیشرفت تأکید می‌شود، جایگاه ویژه‌ای برای کسانی که او با آنان نشست و برخاست دارد در نظر گرفته می‌شود. رشد اخلاقی و تربیتی افراد در محیط‌های مناسب خیلی بهتر و سریع‌تر از افرادی است که در محیط‌های نامناسب حضور دارند. مسجد محل رفت و آمد کسانی است که دغدغه اصلی آنها در پیشرفت برای کسب کمالات اخلاقی است. التزام به حضور در مسجد باعث می‌شود شخص در فضای هم‌نشینی با دیگر مؤمنین، مسیر سخت اصلاح نفس را آسان‌تر و سریع‌تر ببیماید. امام صادق(ع) می‌فرماید: «اذا رایتم

الرجل يعتاد المسجد فاشهدوا له بالایمان؛ وقتی دیدید کسی به مسجد رفت و آمد می‌کند، به ایمان او گواهی دهید.^۲ این روایت جایگاه اصلی مؤمنین در مسجد را از نظر جایگاه ایمان نشان می‌دهد.

۳. مسجد جایگاه اصلی یادگیری و ترویج معارف دینی

در مسیر کسب کمالات اخلاقی اراده و تلاش شخصی کافی نیست؛ بلکه مسئله «شناخت» و «آگاهی» جایگاه ویژه‌ای دارد. سفارش‌های فراوانی در روایات بر مسئله علم آموزی در زمینه مسائل دینی وجود دارد. آگاهی شخص از دستورات دینی در مسیر سعادت او تأثیر مستقیم دارد؛ بنابراین عالم بودن از برترین فضایل اخلاقی در فرهنگ اسلامی به شمار می‌رود. طبیعی است مسجد بهترین مکان برای ترویج معارف دینی و افزایش کمال علمی افراد است.

۴. افزایش مهارت‌های اجتماعی در تعامل مثبت با دیگران

یکی از مهم‌ترین جنبه‌های اخلاق در هر فرد، بعد اجتماعی او و تعامل‌اش با سایر افراد جامعه است. در واقع جامعه جایگاه شکل‌گیری بسیاری از کمالات اخلاقی است. دوستی‌های سالم و ایمانی، خوش برخوردی و صمیمیت در روابط اجتماعی، اطلاع از احوال و اوضاع برادران دینی، مسئولیت‌پذیری نسبت به دیگران و... همه از کمالات اخلاقی است که در بستر اجتماع شکل می‌گیرد. مسجد به‌عنوان بستری مناسب برای شکل‌گیری روابط و تعاملات سالم اجتماعی به دلیل فضای معنوی و نوع متعالی روابط انسانی (در مقابل روابط کاری، روابط روزمره و ...) مهم‌ترین تأثیر را در ایجاد کمالات اخلاقی و اجتماعی دارد. افرادی که به طور مستمر در مسجد حضور می‌یابند؛ افرادی هستند که روابط دوستی سالمی دارند و مهارت‌های اجتماعی مناسبی پیدا می‌کنند. مشارکت در فعالیت‌هایی مانند: برگزاری مراسم در مناسبت‌ها، برنامه‌های جنبی

آموزشی، ورزشی و مشارکت در امور خیریه مصادیقی عالی از فعالیت‌های اجتماعی در مسجد می‌باشد. در چنین اموری است که شخصیت اجتماعی افراد شکل می‌گیرد.

۵. تقویت حس نوع‌دوستی و رسیدگی به مشکلات برادران دینی

در فرهنگ اسلامی از مهم‌ترین فضایل و کمالات اخلاقی مؤمن، اطلاع از احوال برادران دینی و رسیدگی به مشکلات آنان است. در روایتی از پیامبر اکرم(ص) آمده است: «من اصبح و لم یهتم بامور المسلمین فلیس بمسلم؛ کسی که شبانه روز به فکر مسائل و مشکلات مسلمانان نباشد مسلمان نیست».

زندگی‌های امروزی افراد را در شرایطی قرار داده که بیشتر درگیر مشکلات شخصی خود هستند. رفت و آمد مداوم در مسجد و نشست و برخاست‌های منظم، شخص را از احوال برادران دینی خود مطلع می‌کند. سیره پیامبر اکرم(ص) هم رسیدگی به مشکلات مردم در فضای مسجد بود. بسیاری از مشورت‌ها، درد دل‌ها و سؤالات دینی از محضر ایشان در فضای مسجد انجام می‌گرفته است.

۶. انس بیشتر با اهل‌بیت(علیهم السلام) و فرهنگ اصیل شیعی:

مهم‌ترین فرهنگ شیعه محبت نسبت به اولیای الهی است؛ که یکی از اصلی‌ترین عوامل مؤثر در سلامت شخص است؛ زیرا شرکت در فضای مسجد از آنجا که مهم‌ترین پایگاه نشر معارف اهل‌بیت(علیهم السلام) و برگزاری مناسبت‌های ویژه ایشان است، زمینه برای آشنایی هرچه بیشتر اشخاص با این فرهنگ اصیل و پرورش حس محبت نسبت به اولیای دین را مهیا می‌کند. در عرف جوامع شیعی مفهوم مسجد و هیئت، نوعی تلازم با یکدیگر دارند. این جلسات مذهبی در مساجد و هیئت‌ها

هویت یک جوان شیعه را می‌سازد. از همین روست سفارش‌های فراوانی درباره ذکر اهل بیت(علیهم السلام) در مجالس مؤمنین آمده است.

پی‌نوشت:

۱. مجلسی، محمدباقر؛ بحار الانوار؛ ج ۷۴، ص ۳۱۱.

۲. مستدرک الوسایل؛ ج ۳، ص ۳۶۲.